

В.О.Куликов (ХАРКІВ/БУХАРЕСТ)

**МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ АСОЦІАЦІЇ
«ІСТОРІЯ ТА КОМП'ЮТЕР» «ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ:
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ ТА МЕТОДИ»**

21–23 вересня 2012 р. у Звенигороді (Московська область, Російська Федерація) відбулася чергова, тринадцята, конференція Міжнародної асоціації «Історія та комп'ютер» (АІК), яка зібрала понад 100 учасників. АІК – одна з найстаріших професійних асоціацій у сфері гуманітарних наук на пострадянському просторі (заснована 1992 р. в Ужгороді). На сьогоднішній день до неї входить понад 200 членів – істориків, математиків із Росії, України, Білорусії, Казахстану та інших країн (<http://www.aik-sng.ru/>).

На пленарне засідання було винесено чотири доповіді. Спільна доповідь проф. *Л.І.Бородкіна* (президент АІК), проф. *В.М.Владимирова* і доц. *І.М.Гарскової* була присвячена історії та сучасним тенденціям розвитку АІК. Проф. *Манфред Таллер* (Кельнський університет) у своєму виступі доповів про сучасний стан «Digital History» та її місце в історіографії. Проф. *Пол Артур* (Австралійський національний університет, м. Канберра) торкнувся актуального завдання створення і підтримки віртуальних музеїв та колекцій історичних документів. Завершила пленарне засідання доповідь співробітників центру фрактального моделювання Тамбовського державного університету *Д.С.Жукова* і *С.К.Ляміна*, в якій доповідачі поділилися результатами застосування методів фрактального моделювання при вивченні історико-демографічних процесів.

Під час дискусії, що розпочалася після пленарних доповідей, обговорювалися питання співвідношення понять «історична інформатика» та «Digital Humanity», предмета і «поля», а також перспектив історичної інформатики. Зокрема, ішлося про те, що хоча комп'ютер сам по собі не генерує нові знання, але дозволяє вводити в обіг такі джерела, які за умов «ручної» обробки аналізувати практично неможливо (або ефект від цього вкрай низький). Так само, як поява фабрики стала не просто «прискоренням» мануфактурного виробництва, а призвела до промислового перевороту і формування нового індустріального суспільства, інформаційні технології продукують емерджентні ефекти. Застосування інформаційних технологій не просто форсує процес обробки даних, а й дозволяє ставити нові дослідницькі завдання, розширює предмет історичного дослідження та ін.

Тематика секційних засідань була у цілому представлена традиційними для конференцій АІК напрямками. Секція «Інформаційні технології в історичній освіті» переважно зосередила увагу на обговоренні питань, пов'язаних зі специфікою підготовки студентів за профілем «історична інформатика» (на сьогоднішній день таку спеціалізацію пропонують Московський, Пермський і Білоруський державні та Російський державний гуманітарний університети), а також на особливостях методів електронного навчання.

Секція «Моделювання історичних процесів» була представлена доповідями, які демонструють використання методів фрактальної геометрії, імітаційного моделювання та інших у вивченні соціально-демографічної, економічної та політичної історії. На секції «Інформаційні технології в архівах, музеях та бібліотеках» було зачитано доповіді як теоретичного рівня (особливості створення та підтримки контенту), так і

презентовано готові проекти. Обговорювалися методологічні й технічні питання створення та підтримки подібних ресурсів.

Доповіді секції «Тематичні інтернет-ресурси» переважно були присвячені презентації локальних тематичних сайтів або порталів, таких, наприклад, як «Парламентська історія дореволюційної Росії» (Пермський державний університет, http://helios.psu.ru/pls/parlament/first_page.html), «Динаміка економічного і соціального розвитку Росії в XIX – на початку XX ст.» (Московський державний університет імені М.В.Ломоносова, <http://www.hist.msu.ru/Dynamics/>) й ін. Також на секції обговорювалися загальні питання методичного та технологічного характеру.

Секція «Бази даних в історичних дослідженнях» традиційно є однією з найпопулярніших на конференціях АІК. Цього разу на секції були представлені проекти, в основі яких використані технології СУБД. Переважно це були проекти, присвячені соціально-економічній історії Російської імперії та СРСР. Як відзначили керівники секції, цього разу доповідачам значною мірою вдалося подолати проблему «я та моя база даних», тобто, були представлені не тільки самі БД, але і практичні висновки з їх аналізу. Секція «Квантитативна історія» є традиційною для конференції АІК. Це цілком природно, оскільки історична інформатика методологічно, технологічно та інституційно виникла на основі цього напрямку. На 13-й конференції АІК спектр тематик доповідей секції був надзвичайно широким. Від локальних – проблема визначення масштабів приховування віри старообрядцями в XIX ст. у Харківській губернії до глобальних – методів вимірювання й оцінки людського розвитку та нерівномірності розподілу його компонентів.

Секція «Комп'ютеризований аналіз наративних джерел» була представлена доповідями про результати використання контент-аналізу джерел різних видів: преси, радянських політичних анекдотів і, навіть, публікацій АІК за 2000–2010 рр. На секції «Історичні геоінформаційні системи» можна було ознайомитись із геоінформаційними проектами з різних аспектів історії Алтайського краю, еволюції релігійного ландшафту Уралу в XIX–XX ст., формування вірменської етнічної спільноти в США та ін. Секція «3D-реконструкції об'єктів історико-культурної спадщини» уперше з'явилася на конференціях АІК 2008 р., і відтоді напрямок швидко набрав популярності. Цього разу на секції були представлені віртуальні реконструкції окремих об'єктів та частин міст Єнісейська, Тамбова, Москви й ін. Характерною особливістю доповідей було те, що етап побудови ефектних тривимірних зображень уже минув; тепер прийшов час розробки науково обґрунтованих реконструкцій. Тобто відбувається перехід від 3D-моделювання як ілюстрації до 3D-моделювання як засобу генерації та верифікації наукових гіпотез. Ще до початку конференції тези доповідей були опубліковані у спеціальному випуску інформаційного бюлетеню АІК (2012 р., №38), повнотекстова версія якого невдовзі має з'явитися на сайті асоціації.

Під час роботи конференції був також презентований новий спеціалізований журнал – «Историческая информатика: Информационные технологии и математические методы в исторических исследованиях и образовании» (№1, 2012 р., відпов. ред. В.Н.Владимиров). У зверненні до читача редколегія позиціонує часопис як спеціальне академічне періодичне видання, присвячене інформатизації та комп'ютеризації історії. У журналі планується публікувати результати наукових досліджень, статті й огляди, присвячені інформаційним, математичним методам і технологіям історичного дослідження, нові напрацювання в галузі інформатизації та комп'ютеризації історичної освіти.

Перший випуск журналу складається з п'яти основних рубрик («Методологічні проблеми історичної інформатики», «Бази даних та інформаційно-пошукові системи», «Квантитативна історія», «Геоінформаційні системи і 3D-реконструкції», «Моделювання історичних процесів») та рубрики «Рецензії». На наш погляд, редактори досить правильно розставили пріоритети, виділивши у блоках, з одного боку, класику історичної інформатики – бази даних і квантитативну історію, з іншого – відбили й нові тенденції, серед яких, безумовно, 3D-моделювання, яке набрало популярності за останні роки в історіографії. Усі статті написані на досить високому рівні і можуть бути цікаві як з погляду постановки та технології вирішення проблеми, так і практичними висновками.

«Ухил» в аналітичну складову на противагу проблемам оцифровування, зберігання та презентації історичних джерел взагалі є характерною рисою доповідей конференції і нового журналу. У цьому сенсі «Историческая информатика» почасти спростовує твердження Манфреда Таллера, що «достаток цифрового матеріалу, який став доступним в останнє десятиліття, не супроводжувався аналогічним підвищенням рівня або потужності аналітичного інструментарію». Навіть у статтях по 3D-моделюванню велика увага приділена аналітичній компоненті. Ще одна характерна особливість і конференції, і журналу – активна участь молодих дослідників. Дві з десяти статей написані аспірантами, одна – студентом, що відображає характерну для АІК «толерантність», коли участь аспірантів та студентів у всіх заходах заохочується. Єдиний критерій при цьому – науковість доповідей і статей.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що чергова конференція АІК та новий журнал «Историческая информатика» є відображенням найсучасніших тенденцій у галузі історичної інформатики.